

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA: PAMPIRI YA I
SETSWANA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: 2½ Diura

Maduo: 100

ELA TLHOKO

1. Pampiri e, e na le ditsebe di le 11. Tsweetswee, netefatsa gore pampiri ya gago e feletse.

2. Pampiri e, e na le dikarolo di le NNE:

KAROLO A – Tekatlhaloganyo e le nngwe

KAROLO B – Tshosobanyo

KAROLO C – Maboko a le mararo, 2 a a bonweng le 1 le le sa bonwang.

KAROLO D – Thutapuo, tiriso ya puo le melawana.

Araba dipotso tsotlhe.

3. Araba dipotso tsotlhe ka Setswana, mme o dirise mopeleto le mareo a a kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

4. Botswerere mo mokwalong, peong ya mabaka le mo thulaganyong ya dintlha, di tlaa go tswela molemo.

5. Botlhaswa le mokwalo o o sa buisegeng di tlaa go jela maduo.

KAROLO A TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1. Buisa temana e e latelang morago o arabe dipotso.

TLHALOGANYA MOLAWANA WA BELA – PHITLHELELO YA THUTO YA MOTHEO

Phetogo ya molawana wa thuto ya motheo BELA ke setlhogo se se mo dipounameng le melomong ya Maaforikaborwa mo thutong naga ka bophara. Jaanong lefoko *BELA* ke go fetoga ga selebo sa melawana ya thuto ya motheo.

Sešweng jaana go botlhokwa gore moagi wa Aforikaborwa a tlhaloganye ka moo molawana wa BELA o tlaa amang thuto ya motheo ka teng. Potso e motho a ka ipotsang yona ke gore, "molawana wa BELA ke eng tota?" Bela ke molawana o o tshikintsweng ke maloko a mokgatlho wa ANC a palamente go fetola melawana ya gona jaanong e e tsamaisang thuto ya motheo mo Aforikaborwa.

Molawana wa BELA o tlamilwe ka maikaelelo a go rarabolola mathata le dikgwetlho tsa thuto di akaretse boleng jwa thuto, go katisiwa ga barutabana gammogo le taolo ya thuto ka kakaretso. Molawana o, o tlhagisitswe mo palamenteng ka ngwaga wa 2020 mme o fetotswe makgetlo a le mmalwa go ka amogelwa jaaka molao. Le fa go ntse jalo, go tsogile ntwaga ya matlhomahibidu magareng ga mangwe a makoko a dipolotiki mo Aforikaborwa tebang le go tsenngwa tirisong ga molawana o wa BELA.

Go maikaelelomagolo a a farologaneng mo go diragatseng le go tsenngweng tirisong ga molawana wa BELA. Kalantlheng, molawana wa BELA o neelana ka thuto ya pateletso go barutwana botlhe ba ba simololang sekolo ba kereiti ya R. Barutwana botlhe ba ba lekaneng go tsena sekolo ba patelediwa go tsena sekolo go simolola ka kereiti ya R maikaelelo e le gore ba nne le motheo o o tsepameng o o bopang kgolo ya ngwana mo thutong go tswa kwa tlase. Maikaelelo mangwe gape ke gore go nne le tekatekano mo dikagong tsa dikolo tsotlhe, mo go tlaa netefadiwang gore dikolo tsotlhe di na le dilaaborari, dilaboratori gammogo le mabala a metshameko.

Ntlha nngwe gape ke go katisiwa le go nna le barutabana ba ba tlhotlhwaga go lebilwe katiso e e tswelelang ya barutabana mo dirutweng tse di tlhomameng e bile di farologane. Gape molawana wa BELA o neela makgotlataolo a dikolo le bagokgo maikarabelo a a tsepameng tebang le thuto mo dikolong tsa bona.

Molawana wa BELA gape o godisa le go tliša tekatekano ya thuto mo dikolong tsotlhe gore di kgone go amogela barutwana ba ba sa itekanelang mo mebeleng go nna le tšhono ya go rutwa ka mekgwa e e farologaneng.

Molawana wa BELA ke sediriswa se se botlhokwa mo nageng ya rona go fetola thuto go lebilwe boleng jwa yona le go katisa barutabana ba ba tlhotlha ba kwa bofelong ba tlaa ntshang dipholo tse dintle tse di tlaa nayang barutwana ditšhono mo nageng ya rona. Molawana wa BELA o itepatepanya le tekatekano mo thutong gore barutwana botlhe ba bone thuto e e lekanang e bile e tshwana mo dikolong tsotlhe go akaretsa le dikolo tsa kwa magaeng kwa go nang le mathata a loago. Barutabana ba ba katisitsweng le go nna le dithutego tsa maemo ba tlaa ntsha barutwana ba ba tokafetseng go lebilwe dipholo tsa bona mme se, se tlaa dira gore go nne le palo e e kwa godimo ya barutwana ba ba tlaa amogelwang kwa diyunibesithi morago ga marematlou.

Ntle le ditšhono tse di ka tlišiwang ke molawana wa BELA, go na le dikgwetlho, mathata le matshwenyego a a ka tlišiwang ke tiragatso ya molawana wa BELA. Kalantlheng, BELA e lebanwe ke mathata a matlole a a tlaa tlhokegang mo go beeletseng mo mofuteng o wa thuto go lebilwe seemo sa ikonomi se naga e iphitlhelang e le mo go sona, go akaretsa le go kgaolwa ga tekanyetsokabo ya thuto. Barutabana le bona ba tlaa nna ka fa tlase ga kgatelelo ka ntlha ya bontsi jwa tiro le ditlhokego tsa go katisiwa. Mo letlhakoreng le lengwe, makoko a tshwana le DA gammogo le AfriForum ba mina ka nko e le nngwe gonne ba kgatlhanong le go tsenngwa tirisong ga molawana wa BELA mme Tonakgolo ya Thuto mo Aforikaborwa Mme Siviwe Gwarube o patelesaga go diragatsa molao o.

Go iteela kobo moroko, tiragatso ya molawana wa BELA ke kgato e e botlhokwa e bile e le maleba mo go fetoleng tsamaiso ya thuto ya motheo mo Aforikaborwa. Ka jalo go botlhokwa gore go nne le dipuisano tse di tseeneletseng pele go ka tsenngwa tirisong molawana wa BELA le fa gona Moporesidente wa naga Rre Cyril Ramaphosa a setse a atlanegisitse le go letlelela tiriso ya molawana wa BELA.

[Ditshwantsho le phetolelo go tswa mo *Inthaneteng*]

- 1.1.1 Neela setlhogo se se mo dipounameng tsa maAforikaborwa. (2)
- 1.1.2 Tlhalosa gore BELA ke eng go ya ka temana. (2)
- 1.1.3 Ke eng se se botlhokwa sešweng jaana mabapi le molawana wa BELA? (2)
- 1.1.4 Neela potso e motho a ka ipotsang yona mabapi le BELA. (1)
- 1.1.5 Ke mang a tlileng ka tshikinyo ya molawana wa BELA? (1)
- 1.1.6 Ke ka ntlha ya eng molawana wa BELA o tthamilwe? (2)
- 1.1.7 Go na le dikgwetlho di le tharo tseo go builweng ka ga tsona mo temaneng e. Di neele. (Temana 3) (3)

- 1.1.8 Molawana wa BELA o tlhagisitswe leng mo palamenteng? (1)
- 1.1.9 Go ya ka temana e, goreng barutwana ba kereiti ya R ba patelediwa go tsena sekolo? (2)
- 1.1.10 Maikarabelo a a tsepameng tebang le thuto a newa bomang mo dikolong? (2)
- 1.1.11 A polelo e e latelang ke ntlha kgotsa kakanyo. Tshegetsa ka lebaka.
"Maikaelelo a BELA ke gore go nne le tekatekano mo dikagong tsa dikolo tsotlhe." (2)
- 1.1.12 Araba ka EE kgotsa NNYAYA mme o neele lebaka:
Go ne ga nna boitumelo jo bogolo fa molawana wa BELA o tsenngwa tirisong mo Aforikaborwa. (2)
- 1.1.13 Tlhalosa gore ke eng se se tlaa dirang gore go nne le palo e e kwa godimo ya barutwana ba ba tlaa amogelwang kwa diyunibesithi morago ga marematlou. (3)
- 1.1.14 Ke makoko afe a sepolotiki a a kgatlhanong le go tsenngwa tirisong ga molawana wa BELA? (2)
- 1.1.15 Neela leina la Tonakgolo ya Thuto mo Aforikaborwa. (1)
- 1.1.16 Fa e ne e le wena moporesidente wa Aforikaborwa mme makoko mangwe a gana o tsenya tirisong BELA, o ne o ka dirang? (2)

30 maduo

KAROLO B TSHOSOBANYO**POTSO 2**

Buisa tema e e fa tlase ka kelotlhoko mme o e sosobanye ka dintlha **di le tlhano ka ga kotsi ya go goga motsoko**. Dirisa mafoko a gago mme bokao bo se fetoge. Palo ya mafoko a dintlha tse di sosobantsweng e nne **60–70**.

KOTSI YA GO GOGA MOTSOKE

Go goga ga go a siamela mmele wa gago gotlhelele. Kotsi ya teng le fa e sa bonagale ka bonako e ka go bolaya. Go na le gona gore motho a goge ka go hema mosi o o bakilweng ke motho yo o gogang. Mokgwa o wa go goga o kotsi thata. Kotsi ya ntlha ya go goga ke gore go ka go tsena mo mading. Se se kaya gore o tlwaela mo e leng gore go nna bokete go tlogela.

Go na le mabaka a le mantsi a a dirang gore batho ba simolole go goga. Bangwe ba simolola ka ntlha ya go kgatlha ditsala bogolo thata kwa sekolong, ba bangwe ba gopola gore go kaya go nna mo dinakong, fa ba bangwe ba dumela gore go fokotsa go imelega mo monaganong le mo mmeleng.

Go goga go ntshofatsa meno, mme matsogo le dinala di a ntshofala. Gape go goga go baka kankere ya dithwe di le dintsi tsa mmele go akaretsa loleme, mometso, makgwafo le setlha. Le fa mefuta e mengwe ya kankere e sa bolae, kankere e ka bolaya fa e sa lemogwe ka bonako. Go tsaya lebaka la dingwaga di le dintsi pele kankere e itlhagisa.

Go goga go baka malwetse a a amanang le go thibana ga marobana a dikarolo tsa mmele tse di dirisetswang go hema. Malwetse a tshwana le bolwetse jwa asema mo motho a nnang le bothata jwa go hema. Kwa bofelong motho o tshwanelwa ke go dirisa dipompo le mowa wa okisejene gore a kgone go hema. Motho yo o ntseng jaana ga a kgone go dira, go tsenela tsa metshameko kgotsa go itlhokomela fa bolwetse bo setse bo etegetse.

[E nopotswe le go runngwa go tswa go: *Setswana se se monate*, M. M. Dipale le ba bangwe]

10 maduo

KAROLO C MABOKO**POTSO 3**

3.1 Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso.

1	Ngwaga o sa nthateng kgabaganya ...
2	Ngwaga o sa nthateng kgabaganya ...
3	Ke go ratile, morwamotho, ka o sa' phela
4	o buisiwa fela ke go gola.
5	Ke itletse fela e bile ke ipoela fela,
6	Sepe sa gaeno ke sa se gopela
7	O nkuile ke robetse o lelela phetogo
8	O lelela bogolwane, o lelela go suta;
9	Ka kubuga ka go sutisa ka go neela phetogo.
10	Letlalo la ngwagola ke setlhako
11	Thabagadi ya maloba ke tsela
12	Keledi tsa maabane magotsane.
13	Maabane o ne o ja rraago setshego
14	Ka moso o tla sotlwa ke bana ba gago.
15	Ke tla kgabaganya ka suta
16	wa sala le bogodi
17	wa sala o di bona
18	wa sala o ntelela:
19	Le fa nna tota ke sa kgabaganye
20	go kgabaganya wena mosakgoreng
21	go nkgadima go se kitla go go thusa.
22	Mafega a go feta o tsetswe nao
23	mosema-kgotso.
24	Dumedisa Morwarre ka pula ke yoo!

[Motswedi: Maboko a Setswana, Ngatana ya Poko, M. K. Mothoagae]

- 3.1.1 Neela setlhogo sa leboko le. (1)
- 3.1.2 Tlhalosa setlhogo sa leboko le. (1)
- 3.1.3 Neela diponagalo tse 2 tsa poko mo go mola 16, 17 le 18. (2)
- 3.1.4 Fa leboko le sa kgaoganngwa ka ditemana jaaka leboko le, le wela mo mofuteng ofe wa poko? (1)
- 3.1.5 Ke ponagalo efe ya poko e e fitlhelwang mo go mola 12? Neela mosola wa yona. (2)
- 3.1.6 Ka mafoko a gago, tlhalosa mafoko a mela 13 le 14 mo lebokong le. (2)
- 3.1.7 Neela ponagalo ya poko e e mo go mola 9. (1)

[10]

3.2 Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso.

SELELO SA MOOPA – GK Setou

- 1 A nna khutsanyana ya moitshodi!
- 2 Ke leofile bo bofeng bo sa leofiweng!
- 3 Ke ratane le ofeng o tlotsweng ke basadi!
- 4 Lefatsheng batho ke dipebana ba itsetse,
- 5 Lefatsheng go jewa meepelwane ka bana ba maitibolo,
- 6 Sa me ke go tlhola ke ntshitse dimpho.

- 7 A nna khutsanyana ya moitshodi!
- 8 E tlaa re go twe dinong tsotlhe di na le diphuka.
- 9 Nna ke tlaa reng ka batho ba bontsha diphuka?
- 10 Ba roma bana ba bona go ba fetogela diphuka,
- 11 Baeng ba ba direla megodungwana ka bofefo.
- 12 Ke tlaa nna mosetsana wa dipitsa go fitlha leng?

- 13 A nna molora-dilo di sa diregeng!
- 14 Ke ne ke phela ka dijo tsa ditoro bonyaneng,
- 15 Ke le bona le tletse baengedinyana la me lapa,
- 16 Ke nona pelo ka mathe kgopolong ya bana.
- 17 Ke fano ke nosinosi ka monwana,
- 18 Diatla di botoka di mmogo, di sebedi.

- 19 Ke bogologolo ke ja mokai-kai go tsa boraetsho,
- 20 Ke leka sengwe le sengwe sa go ka mpha leungo,
- 21 Leungo le le bonwang ke basadi tshupo ya bosadi,
- 22 Bosigong ga go ope yo o nkutlwelelang,
- 23 Botlhe ba re ke malao a tshwenyo bobedi,
- 24 Bona ba tlhokana le go ikutlwelelela la ka moso.

[Motswedi: Maboko a Setswana, Ngatana ya Poko, M. K. Mothoagae]

- 3.2.1 Tlhalosa setlhogo sa leboko le. (2)
- 3.2.2 Nopola/kwalolola mola o o nang le sekapuo sa tshwantshiso se se tlhagelelang mo temaneng ya ntlha ya leboko le. (2)
- 3.2.3 Kwalolola mela e meraro e e nang le ponagalo ya poko ya tlhatlagano ya mafoko mo temaneng ya bobedi ya leboko le. (2)
- 3.2.4 Tlhalosa mafoko a mola wa 12 mo lebokong le. (2)
- 3.2.5 Neela ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng 20 le 21. (1)
- 3.2.6 Tlhalosa gore go tewa eng tota ka lefoko 'leungo' mo lebokong le. (1)

[10]

3.3 Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso.**DIKELEDI TSA DIKHUTSANA**

- 1 Dikhutsana dingwe, dingwetsi,
- 2 Dingwetsi, dingwe bagwe;
- 3 Dipelo tsa dikhutsana matlhoko -
- 4 Matlhoko a a gamutlhang pelong,
- 5 Dikhutsana a di tlhokomelweng;
- 6 Di se tlhokomologweng ka bomo.
- 7 Lefapha la Thuto le ba fepeng,
- 8 Le ba fepeng ka madi a thuto,
- 9 Ke tlhalele ya eng boipusong?
- 10 A dikhutsana di tsene boitumelong.

[Mokwadi: C. L. S. Thobega]

- 3.3.1 Neela maikutlo a mmoki mo lebokong le. (2)
- 3.3.2 Ke bomang ba ba bokiwang fa godimo? (2)
- 3.3.3 Go na le ponagalo efe ya poko mo meleng 7 le 8? (2)
- 3.3.4 Nopola/Kwala sekao sa enjambamente go tswa mo lebokong le. (2)
- 3.3.5 Tlhalosa setlhogo sa leboko le. (2)
- [10]**

30 maduo

KAROLO D THUTAPUO LE MELAWANA YA TIRISO**POTSO 4**

- 4.1 Lebelela dintshwantsho tse di fa tlase mme morago o arabe dipotso tse di latelang.

MAIKARABELO A BASWA BA AFRIKA BORWA

A Tekatekano Tshwara motho mongwe le mongwe sentle le ka go lekalekana. O se ka wa kgetholola.	B Seriti sa botho Tlotla mongwe le mongwe. Nna bonolo le pelonomi.	C Botshelo Botshelo jotlhe bo botlhokwa. Tlotla botshelo bongwe le bongwe.
D Lelapa Tlotla batsadi ba gago. Nna bonolo le bokanyego mo lelapeng la gago.	E Thuto Tsena sekolo, o ithute mme o bereke ka matla. Obamela melao ya sekolo.	F Mmereko Thusa lelapa la gago ka mmereko kwa gaeno. Bana ba se ka ba patelediwa go batla mmerekko.
G Kgololosego le pabalesego O se ka wa gobatsa, wa dipisa kgotsa wa tshosetsa ba bangwe, gape o se ka wa letla ba bangwe go dira jalo. Rarabola tlhokakutlwisisano ka mokgwa wa kagiso.	H Dithoto Tlotla dithoto tsa batho ba bangwe. O se ka wa senya dithoto e bile o se ka wa utswa.	I Bodumedi. Tumelo le dikakanyo Tlotla ditumelo le dikakanyo tsa batho ba bangwe.
J Tshireletsego Tlhokomela lefatshe. O se ka wa senya metsi le motlakase. Tlhokomela diphologolo le dijwalo. Tshola le gae le tikologo ya gago di phepa e bile di babalesigile.	K Boagi Nna Moaforikaborwa yo o siameng e bile a le boikanyego. Obamela melao, mme o netefatse gore batho ba bangwe ba dira jalo le bona.	L Kgololosego ya puo O se ka wa gasagasa maaka le letlhoo. Netefatsa gore batho ba bangwe ga ba rogakwe e bile ga ba utlwisiwe botlhoko.

[Motswedi: Puogae ya Setswana, Lefapha la thuto ya motheo]

4.1.1 Kwala mafoko a a latelang ka mopeleto o o nepagetseng:

- A Baswa (1)
B Afrikaborwa (1)

4.1.2 Nopola maadingwa a le mabedi go tswa mo ditshwantshong o be o a kwala sentle ka Setswana. (4)

4.1.3 Fetolela polelo e e latelang mo tumelong:

O se ka wa senya e bile o se ka wa utswa. (2)

4.1.4 Lefoko "pelonomi" ke karolopuo efe mo Setswaneng? (1)

4.1.5 Fetola lefoko **thusa** mo setshwantshong **F** go nna leitiri la pakajaanong o be o le dirisa mo polelong e o itlhametseng yona. (2)

4.1.6 Kwalolola polelo e e latelang mme morago o dirise maemedi boemong jwa mafoko a a ntshofaditsweng:

Tlhokomela **diphologolo** mme o tshole **legae** le **tikologo** di le phepa. (3)

4.1.7 Bopa polelo e e nang le letlhaodi la palo o dirisa palo ya batho ba ba mo setshwantshong **C**. (2)

4.1.8 Dirisa lefoko **tlotla** mo polelong mme bokao bo se ka ba tswana le jo bo mo ditshwantshong tse di fa godimo. (1)

4.1.9 Kwala lebotsi la fa o batla go itse palo ya batho ba ba mo ditshwantshong tse di fa godimo. (1)

4.1.10 Nopola dikarolopuo tse di latelang go tswa mo ditshwantshong:

- A Letlhophileakaretsi. (1)
B Lerui la motho wa bobedi. (1)

[20]

4.2 Sekaseka papatso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso tse di latelang.

**TSELA KA BOIKGANTSHO
TSHELELA KWA GODIMO**

HUAWEI Y3 II
Smartphone

FROM **R1549.90** each

MTN Orange

Di bonwa ka mmala o montsho le wa gauta

Karata ya monagano ke 120

Call centre: 0860 86 11 11
Di bonwa mo mabakeng a a rileng fela le mo nageng ya Aforikaborwa

Jet Mart Jet Cellular

[Motswedi: Jet Magazine, 2016]

- 4.2.1 Go bapadiwa eng mo setshwantshong se se fa godimo? (1)
- 4.2.2 Neela leina la baphasalatsi ba papatso e le letlha la phasalatso. (2)
- 4.2.3 Goreng mafoko a a latelang a kwadilwe ka ditlhakakgolo e bile a kwadilwe ka bontsho jo bo tseneletseng?
- "TSELA KA BOIKGANTSHO, TSHELELA KWA GODIMO"** (2)
- 4.2.4 Nopola matlhaodi a le mabedi a mmala go tswa mo papatsong e. (2)
- 4.2.5 Neela maikutlo a mosetsana yo o tlhagelelang mo papatsong le lebaka la gore ke eng a ikutlwa jalo. (2)
- 4.2.6 Kuno e e bapadiwang o ka e reka kwa lebenkeleng lefe? (1)

[10]**30 maduo****Maduo otlhe: 100**